

LIESBETH BAKKER:

‘De natuur kan heel goed voor zichzelf zorgen’

Het Nederlandse natuurbeleid is te veel gericht op het bewaren van de status quo, zegt hoogleraar Rewilding Ecology Liesbeth Bakker. ‘Er moet ruimte zijn voor verandering. In veel gebieden is daarmee grote winst te behalen.’

TEKST RIK NIJLAND FOTOGRAFIE HARMEN DE JONG

Het idee om klimaatbossen aan te leggen, vind ik een prachtig plan’, vertelt Liesbeth Bakker, sinds februari buitengewoon hoogleraar Rewilding ecology in Wageningen. ‘Maar de manier waarop is tekenend voor hoe we met de natuur omgaan. Wij bepalen welke boomsoorten we bij de locatie vinden passen en vervolgens planten we die aan. Dan denk ik: blijf er van af; laat het gaan; laat het aan de natuur over. Dan duurt het misschien langer voordat je het gewenste bos hebt, maar je krijgt wel allerlei interessante tussenstadia met habitats waar veel soorten graag gebruik van maken. Dit is een gouden kans om Nederland wat natuurlijker te maken.’

De nieuwe leerstoel van Bakker, de eerste in Europa (en waarschijnlijk wereldwijd) gericht op rewilding, is mogelijk gemaakt

door het NIOO en Rewilding Europe, een organisatie die zich richt op grootschalige natuurontwikkeling in Europa.

Bij rewilding denken we vooral aan de ruige runderen en paarden in natuurgebieden.

‘Dat is vaak de praktijk, maar de reikwijdte is veel groter. Rewilding beoogt ruimte te bieden aan natuurlijke processen, óók abiotische, zoals overstromingen, waterpeilwisselingen of stuivend zand. Daarnaast is er die biotische kant waar jij op doelt, in het Engels aangeduid als *trophic rewilding*: het terugbrengen van belangrijke ontbrekende schakels in het voedselweb. Soms zijn dat roofdieren, maar in Nederland vaak grote grazers. Omdat de oeros en het wilde paard zijn uitgestorven, nemen Schotse hooglanders, galloways, Heck-runderen,

‘Blijf er vanaf, laat het gaan,
laat het aan de natuur over’

tarossen, konikpaarden en tegenwoordig ook wisenten hun rol over.

‘Zo’n twintig jaar terug is de term rewilding komen overwaaien uit de VS, maar in Nederland hebben we er al veertig jaar ervaring mee. Onder andere op de Veluwezoom, begin jaren tachtig. Maar denk ook aan het Plan Ooievaar om in de uiterwaarden kleiwinning en natuurontwikkeling te combineren. In de Blauwe Kamer bij Wageningen werd bijvoorbeeld de zomerkade doorgestoken en werden koniks en galloways geïntroduceerd om de rivierdynamiek en het rivieroeverlandschap te herstellen.’

Met de bedoeling oernatuur terug te krijgen?

‘Wat wij in gang zetten, wordt zeker geen oernatuur. De uitgangssituatie in het rivierengebied is nu eenmaal een landschap met dijken, stuwen, dus door de mens gedomineerd. De natuur moet waar mogelijk de regie terugkrijgen, vinden rewilders, maar in Europa creëren we natuurlijk nooit meer ongerepte wildernis. Het gaat om een andere houding. ‘In het Nederlandse natuurbeleid overheerst van oudsher de gedachte dat de mens essentieel is als beheerder om de biodiversiteit op peil te houden. Maar die biodiversiteit was er natuurlijk allang voordat de mens zijn stempel drukte. De natuur kan ook nu nog heel goed voor zichzelf zorgen. Wat ontbreekt, is dat die ruimte krijgt om zichzelf te besturen.’

Is die ruimte er in de overvolle Nederlandse delta?

‘Hoe groter een gebied en hoe minder door de mens is vastgelegd, hoe gunstiger de uitgangssituatie. Een klein terrein heeft vaak onvoldoende heterogeniteit om veel biodiversiteit te herbergen, maar ook in Nederland zijn er geregeld mogelijkheden om natuurlijke processen in verschillende gradaties een kans te geven. Op voormalige landbouwgrond bijvoorbeeld, maar het gaat ook om een andere houding.’ >

‘Heideplanten verdwijnen echt niet als de hei dichtgroeit’

Kun je een voorbeeld geven?

‘Momenteel is het Markermeer eigenlijk een badkuip met dijken eromheen; vissers klagen steen en been omdat de visstand is ingestort. Uit ons onderzoek op en om de Markerwadden komt duidelijk naar voren hoe ongelooflijk belangrijk ondiepten en natte oeverzones zijn voor vogels en voor paaiende en jonge vis. Het terugbrengen van natuurlijke land-waterovergangen, zoals moerassige oevers en ondergelopen graslanden, is dan ook essentieel voor het functioneren van het meer. Dat beschouw ik net zo goed als rewilding. Hoe dat in de praktijk moet en welke randvoorwaarden er gelden, wordt één van de speerpunten in mijn onderzoek.’

Natuurbeheer is in de praktijk toch óók mensenwerk? De heide moet worden vrijgehouden, poelen uitgediept voor amfibieën? Kunnen wij niet veel beter zelf de natuur onderhouden?

‘Wat is beter? Natuurlijk, wij kunnen prachtige vegetaties in stand houden en het dieren naar de zin maken, maar die soorten hadden ook een plek in het landschap vóórdat we boompjes uittrokken of poelen uitdiepten. Heideplanten verdwijnen echt niet als de hei dichtgroeit: zaden van struikheide blijven meer dan honderd jaar levenskrachtig. In een gebied dat we overlaten aan de natuur steken ze op een gegeven moment weer de kop op, bijvoorbeeld als er een open plek ontstaat. Al zal dat niet zo massaal zijn als nu op een heideveld.’

Weg met het paarse heideveld?

‘Dat vind ik ook prachtig om te zien, maar natuurbeheer is te veel gericht op het bewaren van de status quo: links ligt de hei, rechts staat het bos en dat moet zo blijven. Zo werkt de natuur niet, die is dynamisch. Er moet ruimte zijn voor verandering. Zeker in tijden van klimaatverandering dient de natuur de kans te krijgen zich aan te passen. Ons beheer probeert verandering tegen te gaan.’

‘Als herten de bosaanplant opeten of zwijnen maken er een rotzooi van, dan zijn er dus te veel herten en zwijnen en moeten die worden afgeschoten om het bos te beschermen. Aan de andere kant: we trekken boompjes uit op de hei om te voorkomen dat die dichtgroeit. Veel diersoorten zijn juist blij met een halfopen landschap met een afwisseling van bosschages en open terrein. Dat is een zeldzaamheid in onze statische natuur.’

‘In de Onlanden, een waterbergingsgebied van 2500 hectare met grote grazers in Groningen, is op een hoger gedeelte weer zo’n halfopen terrein ontstaan. Daar broeden nu twintig paar paapjes, een zeldzame vogel die in Nederland nauwelijks nog geschikt habitat vindt. Door rewilding krijg je meer afwisseling, waar dergelijke soorten van profiteren.’

En vaart de biodiversiteit in z'n geheel daar wel bij?

‘Iedereen ziet de spectaculaire resultaten, zoals de terugkeer van iconische soorten als de zeearend en de visarend, maar het is lastig om een eenduidig antwoord te geven. Er zijn bijvoorbeeld ook plekken waar grote grazers korte metten hebben gemaakt met de groeiplaats van een zeldzame plant. ‘Voor mij is het een belangrijke drijfveer: meer duidelijkheid scheppen. Het merendeel van de literatuur over rewilding bestaat uit opiniepapers; er zijn maar weinig solide studies die ingaan op de resultaten; wat gebeurt er nou als ik dat en dat doe? En de Nederlandse inbreng is dan ook nog eens gering, terwijl we juist voorop lopen met rewilding. Er liggen heel veel monitoringsgegevens en data van begrazingexperimenten uit de praktijk. Om die beter te benutten, moeten beheer en wetenschap de handen ineen slaan. Zodat we kunnen laten zien,

LIESBETH BAKKER

Liesbeth Bakker (47) studeerde biologie in Groningen en promoveerde in 2003 in Wageningen op de invloed van runderen, konijnen en veldmuizen op de vegetatie. Momenteel werkt ze als hoofdonderzoeker bij de afdeling Aquatische Ecologie van het Nederlands Instituut voor Ecologie (NIOO-KNAW). Ze leidt een onderzoeksproject van diverse universiteiten naar het zich ontwikkelende voedselweb op en rond de Marker Wadden. In februari werd Bakker benoemd tot buitengewoon hoogleraar Rewilding Ecology in Wageningen. Deze leerstoel wordt mogelijk gemaakt door het NIOO en Rewilding Europe, een organisatie die zich richt op grootschalige natuurontwikkeling in Europa.

ook internationaal, wat we in Nederland hebben bereikt.’

Is er dan nog wel plaats voor het klassieke, ook Wageningse natuurbeheer?

‘Er wordt al lange tijd begrazingsonderzoek gedaan in Wageningen, de resultaten daarvan zijn ook heel toepasbaar bij rewilding. En er is veel ervaring met de ecologie van grote herbivoren op de Afrikaanse savannes. In die zin past dit heel goed bij Wageningen. Maar dat betekent niet dat er geen plaats meer zou zijn voor andere vormen van natuurbeheer. Het biodiversiteitsprobleem is groot genoeg voor ons allemaal.

‘Beheerders die zich in deze tijd van stikstof-overdaad het vuur uit de sloffen lopen om kwetsbare soorten te redden, dat zijn de superhelden van deze tijd. Ik propageer ook niet om een kudde Schotse hooglanders in te zetten in een blauwgrasland dat als een kleine floristische parel in agrarisch gebied ligt, maar er zijn in Nederland heel veel gebieden die nu geen pareltjes zijn, daar valt veel winst te behalen.

‘Rewilding zie ik als een andere benadering om ons gedegradeerde landschap mooier te maken. Zowel ons waterbeheer als onze

‘Rewilding is een stappenplan richting steeds wilder en natuurlijker’

landbouw zullen we in de toekomst fundamenteel anders moeten inrichten, en daarmee ook ons landgebruik. Daar liggen grote kansen voor meer natuurinclusiviteit.’

Is daar draagvlak voor? De Oostvaardersplassen vormen al jaren een twistappel. Actievoerders gooiden afgelopen winter hooibalen over het hek om stervende grote grazers bij te voeren.

‘Voor mij is de Oostvaardersplassen niet hét voorbeeld van rewilding. De grote grazers worden daar niet beheerd, waardoor de aantallen hoog zijn en de hoeveelheid voedsel beperkend wordt. Een andere manier wordt elders in Nederland toegepast, waarbij de mens de aantallen dieren bepaalt door middel

van kuddebeheer. De reden daarvan is dat er sprake is van een incompleet ecosysteem. Op een handjevol wolven na komen hier geen predatoren voor die het gedrag van de grote grazers manipuleren en hun aantal reguleren. Je kunt er dus voor kiezen om dat als mens te doen, zolang die predatoren ontbreken.

‘Rewilding is een stappenplan richting steeds wilder en natuurlijker. De vraag moet telkens zijn: welke stappen kan ik zetten gezien de fysieke en maatschappelijke context. Als er geen draagvlak is om de grote grazers voor het oog van de natie te laten sterven, dan ligt daar nu de grens.’ ■

www.wur.nl/rewilding